

Izvještaj fra Pija Nuića o stradanju sedmorice članova **Hercegovačke franjevačke provincije u Mostaru 14. 2. 1945.***

Fra Pio, u vihoru prošlog rata naša su braća stradali – pojedinačno ili skupno – u mnogim mjestima. Dosta su oskudni podaci o njihovom životu i radu, posebice njihovoj smrti. Smatramo veoma važnim da se za Arhiv Provincije rekne – napiše nešto više nego što imamo u našem Šematizmu ili Nekrologiju provincije.

Vas smo izabrali kao pouzdanu osobu, čovjeka – redovnika koji govori istinu, a posebice što ste izravni svjedok pojedinosti koje se odnose na stradanje naše subraće.

Sigurni smo da nam ne ćete moći opisati pojedinosti vezane za svu našu nastradalu subraću. Međutim, uvjereni smo da nam možete i hoćete dosta toga pouzdanog reći o životu, djelovanju i svršetku života sedmorice naše braće koji su 14. veljače 1945. godine odvedeni iz mostarskog samostana i ubijeni. Vi ste u to vrijeme uz ostala zaduženje vršili dužnost

kapelana, a toga dana zadesili ste se u samostanu.

Ukoliko u nešto niste sigurni, to ne treba iznositi. Ako već dotaknete takve pojedinosti, izričito recite da niste sigurni a da smatrate da je nešto tako i tako zbog ovih i ovih razloga.

Više nam odgovara da samo oživite svoja sjećanja, a ukoliko želite, ili se ukaže potreba za vrijeme ovog našeg razgovora, bit će postavljeno po koje potpitanje. Izvolite početi:

Ja ne znam pričati. Više mi odgovara odgovarati na pitanja. Dobro. Reći ću što znam, odnosno čega se sad sjećam – pa vi bili zadovoljni ili ne.

Došli su na Čistu srijedu oko 5 sati popodne. Tražili su provincijala. Šta su s njim razgovarali, ne znam. Zatražili su da se svi skupimo na jedno mjesto. Skupili smo se u zbornicu. Zbornica je bila dolje kod stepenica. Pokojni fra Ilija Rozić bio je bolestan i nije mogao doći.

Bili su dvojica oficira i čini mi se jedan vojnik. Jedan je bio komesar, a drugi neki zapovjednik. Jedan se zvao Saša, a drugi neki Popović. To sam malo kasnije doznao sasvim slučajno. Najprije su nas popisali: ime i prezime, dužnost i odkada smo ovdje. Tražili su one koji su pred njima navodno bježali. Pitali su zašto su i odakle pobjegli.

Kad su nas popisali, postavili su vojnika – stražara da nas čuva, a njih dvojica otišli navodno u Komandu da vide što treba s nama učiniti. – Ostali smo u iščekivanju. Gvardijan fra Grga je neprestano molio krunicu. Provincijal je rekao da se nada da ne će biti zla pa da možemo i karata zaigrati.

Kad su ova dvojica otišli, vojnik koji nas je čuvao počeo je nešto barkati oko puške. Upitao je: »Imate li vi kakvu radionicu? Nešto mi je puška zaštopana.« Rekli smo da imamo. Ja sam s njim otišao dolje u radionicu i on je otklonio kvar na pušci. Fratri koji su ostali u zbornici mogli su pobjeći da su htjeli. U razgovoru s vojnikom, dok smo popravljali pušku, doznao sam kako se zovu dvojica oficira: jedan Saša, a drugi Popović. Ja mislim da je rekao da se ovaj drugi zove Popović, a ne Popadić kako je netko kasnije rekao. Sad se više ne sjećam, osim da su, prema vojnikovim riječima, Trebinjci. Vojnika nisam pitao kako se on zove, niti je on govorio.

Nakon – možda – sat vremena, oficiri ponovno banuše. Ponovno počеше baratati imenima i prezimenima:

»Leo Petrović, provincijal – tamo na stranu; Grgo Vasilj, gvardijan – tamo na stranu!«

Zatim su nastavili čitanjem imena i prezimena razvrstavajući nas u dvije grupe. S provincijalom i gvardijanom su se našli: fra Jozo Bencun, fra Rafo Prusina, fra Bernardin Smoljan, fra Kažimir Bebek, fra Nenad Pehar, fra Darinko Brkić, fra Zlatko Sivrić. Fra Jerko Boras je bio došao iz Slanoga u Mostar radi operacije. Imao je za to i uputnicu od liječnika pa su ga pustili. Nama na drugoj strani su naredili da pođemo spavati. Netko je od nas rekao: »Vrijeme je od večere. Možemo li poći na večeru?« Rekli su da možemo i poslali vojnika da nas otprati u blagovaonicu.

Fra Darinko je osjetio da bi moglo biti svašta pa je rekao fra Zlatku: »Pokaži ono što smo dobili!«. Njih dvojica

* Tekst donosimo u izvorniku. Ispravljene su samo poneke gramatičke nepravilnosti ako je to bilo potrebno radi razumljivosti.

su imali od »Čakana«, koji je bio neki komunistički funkcionar, propusnice da mogu poći na svoje župe. Čini se da su već bili pokušali proći, ali nisu uspjeli pa su tako ostali u Mostaru. Kad su oficiri pročitali njihove propusnice, obojici su dopustili da pođu s nama ostalima na večeru.

Propustio sam reći da su pitali imamo li kakvo vozilo. Ja sam imao motor. Bio je ondje, gdje je sad ambulanta. Morao sam ga pokazati i predati im ga. Dan prije – kao da sam slutio – ja sam ga razštelovao da ne mogne upaliti, a i gumu sam probušio kako se ne bi mogao voziti. Motor je kasnije ipak nakon nekoliko pokušaja upalio. Oficir se je odvezao na praznoj gumi i to preko onih stepenica kod ceste na crkvenom dvorištu.

I kako sam već rekao, sedmorica fratara su ostavili u zbornici, a mi ostali smo pošli na večeru. S nama na večeri bili su i dvojica spomenutih oficira. Jedan je sjedio na provincijalovu mjestu. Upravo je taj rekao da će oni izdvojenu sedmorica fratara ispitati i odlučiti što će s njima, ali je dodao da se ne trebamo ništa bojati.

Međutim, mi nismo slutili dobrom. Naime, dan – dva prije toga u samostan je došao jedan njemački oficir, koji je govorio hrvatski, i pričao nam kako su partizani pobili sve fratre na Širokom Brijegu. Savjetovao nam je: »Ako želite ostati živi, bježite!« Ja u to nisam baš vjerovao. Međutim, mnogi su fratri pobjegli, a i svijet je inače bježao pred partizanima.

Kad smo završili večeru, oficiri i neki vojnici, koji su pri kraju večere došli u blagovaonicu i nešto pojeli, izašli su prije nas fratara. Dok smo mi stigli gore do zbornice, sedmorica naših fratara su već bili odvedeni. Odvedeni su – po mom mišljenju – negdje iza osam sati.

Netko je pričao da su partizani prije odvođenja fratara tražili konop ili kakvo uže. Vjerojatno da bi fratre svezali. Mislim da su to pričali neki muhadžeri iz istočne Hercegovine koji su se tada

zadesili u sobi kraj župnog ureda. Oni su tu spavali pa su partizani, navodno, k njima ušli i tražili konop ili uže.

Ostalih pojedinosti ne bih se sad mogao prisjetiti. Eto, toliko.

Kakvo je bilo držanje fratara koji su odvedeni i kasnije ubijeni?

Kakvo? Šutili su. Nisu se protivili. Držali su se kako to i doliči ljudima koji vjeruju i trpe na pravdi Boga!

Kakav je bio kasniji razvoj događaja? Kad i od koga ste doznali da su fratri poubijani?

Vijest o ubojstvu fratara nije nitko izravno potvrdio. Nije nitko ni vidio niti čuo. Bio jedan stolar – neki Marinko Knezović. Kako je često bombardirano, trebalo je popravljati prozore. Mi smo imali u rezervi nešto stakla. Pokojni fra Leo, provincijal, pozvao je Marinka da reže i popravlja. Provincijal je znao da je Marinko komunista. Možda ga je upravo zato i angažirao, da bi bio kao neka zaštita. On je i tog kobnog dana radio sve do dva sata poslije podne. Nakon dan-dva došao je u samostan pijan »k'o ćuskija«. Pitali ga – što je s fratrima – jesu li živi? On odgovara: »Sve će biti u redu! Pustit će ih«.

Javio se neki Romić – tesar Šćepan Romić. Bio je dignut u zrak most na Buni. Njega su odmah angažirali da popravljaju srušeni most. Nije riječ o bunskom mostu, nego o mostu na pritoci Buni kod ušća u Neretvu. On je pričao da je tom prilikom ugledao nešto crno u vodi. Malo bolje pogledao, kad tamo – ima i nešto bijelo – pasić. Nije ništa poduzimao, budući da se bojavao kao i svi ostali u to vrijeme. Šćepan je, inače, već davno umro.

Uglavnom se smatra da su fratri poubijani na Čekrku. Glavaš Šunjić – zvali su ga »Glavaš« jer je prije rata bio glavvar – pričao je neke značajne pojedinosti. On je imao krčmu, tamo gdje se od rodočke ceste odvaja put prema Bačevićima – Donjoj Jasenici preko polja. Ja kad bih išao u školu u njega bih se

navraćao. Njemu je bilo drago čuti – šta ima nova, a i sam je mnogo toga znao. Pričao je kako je on pokopao jednoga fratra. Našao ga kod Čekrka ubijena – ustrijeljena. Možda je počeo bježati pa ga ustrijelili. Kako ga nisu bili ubacili u Neretvu, nego tako ostavili, on ga pokopao. Možda nisu ni vidjeli da su ga ubili, budući da je bila noć. Mi se nismo usuđivali pitati: ni gdje, ni šta? Mislim da su i njegovi sinovi bili komunisti. Eto, bojali smo se pitati. U to vrijeme nisi smio ni pisnuti, a kamo li ispitivati pojedinosti!

Jesu li po Vašem mišljenju ova sedmorica fratara bili duhovno pripravnici na smrt?

Ja sam uvjeren da jesu bili duhovno pripravnici. Dan prije odvođenja fratara dolazi mi u zbornici fra Berislav Mikulić i veli: »Teški su trenuci. Hoćeš li ti fra Pio bježati?« Odgovorio sam da neću i da više volim poginuti ovdje, nego negdje drugdje. On zaplaka i – ode! Više su muke imali oni koji su bježali, nego ja koji sam ostao! U to vrijeme svi smo bili pripravnici i na najgore!

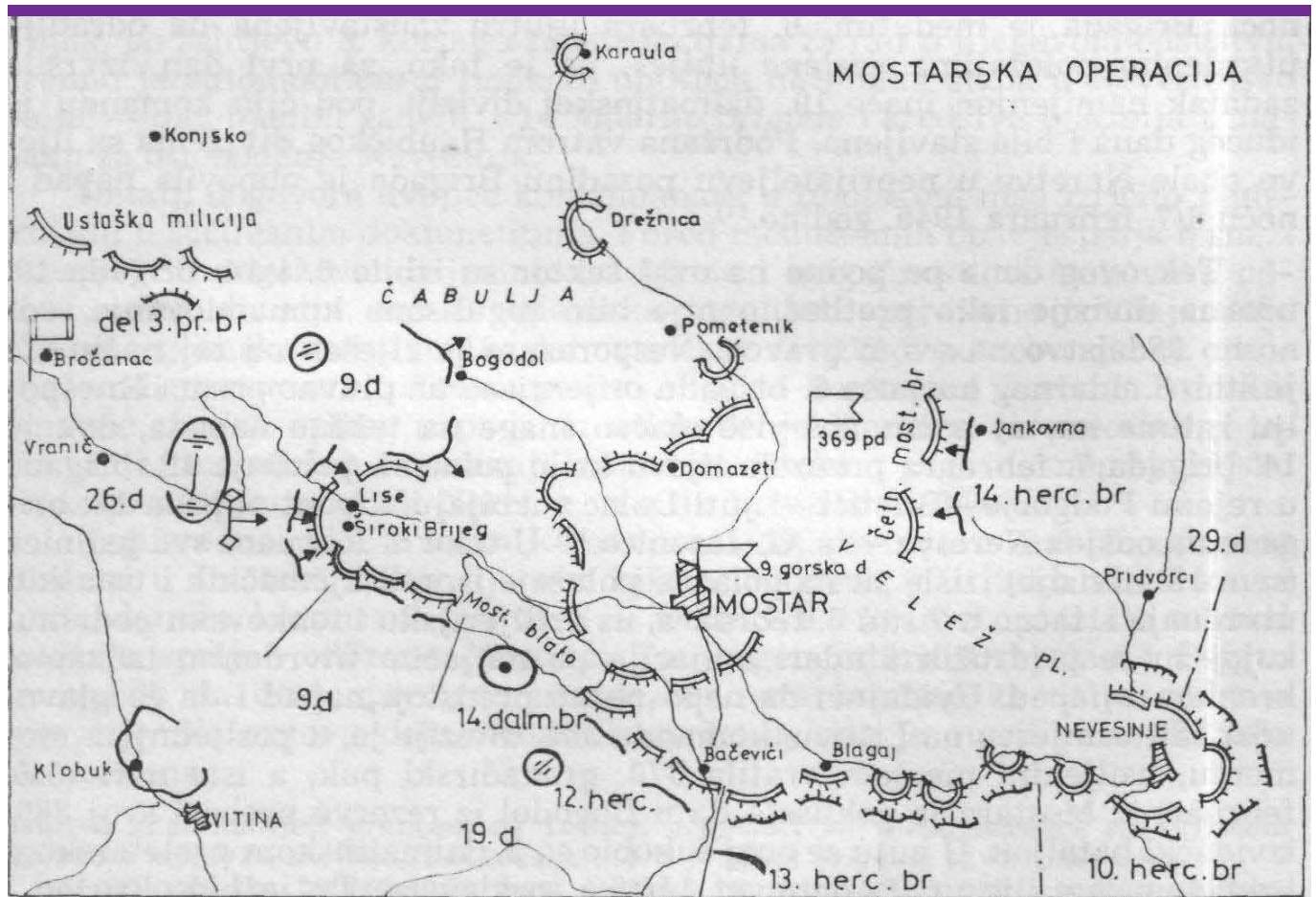
Gledano iz sadašnjega kuta: fratri su na pravdi nastradali. Oni su »svjedoci« koji su trpjeli i umirali radi pravednosti! Što Vi mislite o tome?

Naravno da su ubijeni na pravdi. Ali, eto, bili su optuženi da su bježali. Provincijala i gvardijana su ubili što su dozvolili da fratri bježe. Dva dana prije mostarski samostan je bio pun fratara. Na večeri ih je bilo – po mojoj procjeni – oko 80-ak. Već sutradan popodne u samostanu nas je ostalo svega desetak. Partizani su to sve znali.

Sad bih Vas zamolio da dadnete ocjenu o ovoj sedmorici fratara. Što mislite o njima u smislu: kakvi su bili ljudi – svećenici – redovnici?

Što mislim o njima? Bili su dobri i gotovo!

1. Fra Leo Petrović, provincijal (62 godine života)

Nije bio sitničav. Bio je dobar svećenik – pravi redovnik. Bio je pravnik. Služio je dosta dugo u biskupiji. Čude sa nije činio, ali je bio na svom mjestu!

2. Fra Grgo Vasilj, gvardijan (59)

Za gvardijana se obično kaže da ne valja! Za njega bih rekao da je – posebice u ova teška vremena – bio pravi redovnik – svećenik i eto, pravi poglavar samostana.

3. Fra Jozo Bencun, jubilarac (76)

Jedno mi se usjeklo u sjećanje: Kad su ih trebali povesti, fra Jozo je, kao starac simplex, shvatio da ih vode u zatvor pa veli – mislim pokojnem fra Vlatku ili fra Nikoli: »Molim te, donesi mi duhana iz nahtkastena!« Bio je dobručina. Volio je popiti, a svi takvi su dobra srca. Nije bio velike pameti, ali je

znao svakome lijepo odgovoriti. Stvarno je bio dobar, jednostavan i ugodan u društvu.

4. Fra Rafo Prusina (61)

S njim nisam živio pa ne znam. Nisam čuo nikakvu negativnost o njemu.

5. Fra Bernardin Smoljan (61)

Bio je kao kakav plemić. Znao je lijepo pričati. Svi smo ga rado slušali. Bio je dobar propovjednik. Bio je dobar svećenik i redovnik.

6. Fra Kažimir Bebek (44)

Bio je dobar!

7. Fra Nenad Pehar (35)

Bio je uzoran svećenik i redovnik!

Znate li nešto pouzdano o ostaloj našoj subraći koji su nastradali u drugim mjestima?

Samo iz pričanja drugih. Sve je to išlo od usta do usta. Nisam svjedok pa ne mogu detaljnije govoriti o tome.

Imajući u vidu nemile događaje i stradanja naših fratara koja bi bila Vaša poruka nama fratrima, svim ljudima?

Rekao sam ti da ne znam pričati! Znam samo: da – da; ne – ne!

Ako je nešto dobro, neka uvijek bude: da – da!

Ako je nešto zlo, neka uvijek bude: ne – ne!

Razgovor vodio: Fr. Jozo Vasilj
Razgovor prihvatio i odobrava:
Fr. Pio Nuić

U Mostaru, 22. lipnja 1986. ✍

Iz sadržaja

IZ LJETOPISA	4
STRATIŠTA	18
GLAS O MUČENIŠTVU	25
GLAS O ČUDESIMA	28
ODIJEK U PUKU	29
DJELA POBIJENIH	31
NATJEČAJ	34
POVIJESNE OKOLNOSTI	39
U SPOMEN	42

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača«, XVII., 1 (32), Široki Brijeg, siječanj – lipanj, 2024.
Broj zaključen 31. prosinca 2023.

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

LEKTURA I KOREKTURA:
Zdenka Leženić

ADRESA:
Kard. Stepinca 14, 88220 Široki Brijeg
Avenija G. Šuška 2, 10040 Zagreb

VEZA:
tel.: +387 39 700-325
faks: +387 39 702-936
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

GRAFIČKI PRIJELOM I TISAK:
FRAM-ZIRAL, Mostar

GLASILO IZLAZI POLUGODIŠNJE:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

CIJENA POJEDINOG PRIMJERKA:
3 KM; 1,5 EUR

GODIŠNJA PRETPLATA (S POŠTARINOM):
BiH 8 KM; HR i EU 9 EUR; CH 9 CHF; SAD 14 USD;
Canada 14 CAD

SLANJE PRETPLATE, DOBROVOLJNIH PRILOGA...:

a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar; Korisnik: Hercegovачka franjevačka provincija; Svrha: prilog Vicepostulaturi
tekući račun: 3381602276649744
devizni račun:
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

Urednikova riječ

FRA MILJENKO STOJIĆ

Dragi čitatelji!

Za vrijeme turskoga zlosilja franjevci su u Hum ili Hercegovinu dolazili iz Bosne i Dalmacije. Podnosili su žegu dana i sanjali o povratku u svoje krajeve gdje su prije Turaka imali crkve, samostane, svoj puk s njegovom kulturom i gospodarstvom. Pa se vratiše. Službeno to bi 23. srpnja 1846. kada na Širokom Brigu blagosloviše temelje crkve i samostana. A na njemu tada ničega nije bilo. Ni u njegovoj okolini. Pust, zapušten kraj s nepismenim pukom tamo u brdima.

Počeli su tako od ništice i krenuli prema visinama. Predvodili su svoj narod u izlasku iz tame i ropstva, kao što je nekada Mojsije predvodio svoj prema obećanoj zemlji. Pravili su putove, vodovod, započeli elektrifikaciju. No, ono glavno što su radili bilo je širenje vjere u jedinoga Boga Isusa Krista i pouzdanje u njegovo vodstvo. Za svoje đake i djecu iz okoline ustrojavali su školstvo, a nisu zaboravljali ni starije. Njih su opismenjivali i učili ih raznim vještinama u poljodjelstvu i svemu onomu čime su se bavili. Široki je Brig postao Grad na gori za hrvatski puk s obiju strana granice. Napajali su se tu vjerom, ali i umnim znanjem. Glasovitom je postala Franjevačka klasična gimnazija. No, za vrat im je sjela najprije prva Jugoslavija pokušavajući zaustaviti taj rast raznim pravnim smicalicama i udarcima žandarskih kundaka u rano jutro. Druga Jugoslavija jednostavno je ognjem i mačem poharala Široki Brig 1945. Život je naizgled stao. No, trgnuše se fratri, trgnu se narod. Mučenički su podnosili progon i dočekali slobodu.

Ovako ukratko izgleda povijest Širokoga Brijega. Sada se već primičemo 80. obljetnici te prijelomne 1945. Za tu prigodu namjera je u širokobriješkoj samostanskoj crkvi podići nove orgulje sa 66 registara posvećenih pojedinačno 66-orici ubijenih hercegovачkih franjevaca. Skup pothvat... Hoće li se uspjeti? U Božje ruke!

Živjet će Široki Brijeg i svi okolni krajevi dok budemo pošteno razmišljali. Biti nam je svoji na svome, ali to nije ni velikohrvatstvo, ni velikosrpstvo, ni velikobošnjaštvo. To je život.

Mir vam i dobro!

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesna« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

»Prema odredbama vrhovnog svećenika Urbana VIII., zabranjeno je da sluga Božji, bez prethodnog dopuštenja Svete Stolice, bude predmetom javnoga crkvenog štovanja. Te odredbe nipošto ne priječe privatnu pobožnost sluzi Božjem, niti spontano širenje njegova glasa svetosti ili mučeništva i znakova. (čl. 117, § 1. i 2.)

Ako nije pronađeno nepropisno štovanje, biskup ili njegov ovlaštenik pristupa sastavljanju izjave o neiskazivanju štovanja, tj. izjave kojom se potvrđuje da se odluke Urbana VIII. poštuju. (čl. 119, § 1.)«

Iz Upute *Majka Svetaca*